

**РЕЦЕНЗИЯ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД НА РАЛИЦА ГЕНАДИЕВА ЛУКАНОВА
ОТ ПРОФ. Д-Р РУМЕН ЯНКОВ, ВТУ „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“**

Дисертационният труд **„Политикогеографски анализ на електоралното поведение в община Бяла Слатина след 1990 г.“** е представен за придобиване на образователна и научна степен доктор в научна специалност 01.08.13. География на страните (Регионална и политическа география).

Рецензията е изготвена и представена на основание на заповедта на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски“ РД-38-125 от 27.02.2024 г. за определяне на състава на научното жури и насрочване на дата за публична защита и решенията от първото заседание на научното жури (Протокол №1 от 11.03.2024 г.), и е в съответствие с изискванията на Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски“.

Професионално направление/докторска програма: 4.4. Науки за Земята/Регионална и политическа география – Електорална география

Обучаващо звено: Геолого-географски факултет, Катедра „Регионална и политическа география“

Научен ръководител на докторанта: проф. д-р Марин Русев

Заглавие на труда: „Политикогеографски анализ на електоралното поведение в община Бяла Слатина след 1990 г.“

Форма на докторантура: редовна

ДАНИИ ЗА ДОКТОРАНТА И ДОКТОРАНТУРАТА

Ралица Г. Луканова е завършила висше образование с образователно-квалификационна степен – бакалавър по специалност „Политология“ в Софийски университет през 2016 г. Получила е степен магистър по специалност „Културна и политическа география“ през 2018 г., след което постъпва като редовен докторант в катедра „Регионална и политическа география“.

Докторантът е изпълнил учебните дейности и е положил успешно изпитите, предвидени в учебния план (Протоколи 1-4 в съпътстващата документация). Дисертационният труд е обсъден и приет на разширено заседание на катедра „Регионална и политическа география“, проведено на 29.01.2024 г. По предложение на Факултетния съвет на ГГФ (Протокол №3 от 20.02.2024 г.) и със заповед на Ректора на СУ дисертацията е насочена към публична защита.

Приложена е необходимата документация, вкл., декларация за оригиналност на изследването. По процедурата не откривам нарушения.

ДАННИ ЗА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД, АВТОРЕФЕРАТА И ПУБЛИКАЦИИТЕ ПО ТЕМАТА

Рецензираният труд „Политикогеографски анализ на електоралното поведение в община Бяла Слатина след 1990 г.“ е посветен на въпроси, които са актуални и важни в научно-познавателно отношение. Разработката се отнася към електоралногеографското направление в политическата география. Регионалните и местните аспекти на електоралното поведение в територии с предимно селскостопански профил и негативна демографска динамика са слабо застъпена тематика в електоралната география на България. Една от причините е необходимостта от селекция и допълнителна обработка на голям обем електорални данни. От друга страна, предвид обхвата, многообразието и значението на селските територии в електоралното пространство на страната, съществува обективна нужда от едромасщабни по обхват и детайност разработки.

С дисертационния си труд Ралица Луканова е сред немногото млади изследователи осмелили се да навлязат в дебрите на местните политически отношения и електорални нагласи. Изследването свързва електоралното поведение с реалностите на социално-икономическото и демографското развитие на община Бяла Слатина. Направен е опит факторното въздействие върху вота да се разгледа по-цялостно. Към социалната и стопанската среда се прибавят детерминантите на етническата самоидентификация, специфичното в района отражение на националните политически дебати, статуса, доходите и възприятието на условията на живот на домакинствата (индивидуализирани в анкетно проучване) и др. Обект на изследването е сравнително малка по брой на населението община - под 20 хил. души. Почти половината от жителите са в общинския център, а останалите са в 14 села от компактен, равнинен тип, с големина в диапазона от 100 до 2000 жители.

Дисертационният труд е с обем 203 стр., вкл. 186 стр. основна текстова част. Изложението включва увод, три глави и заключение. Отделно има списъци на таблиците и фигурите в текста, на съкращенията и справка за научните приноси. Приложенията (10 стр.) включват диаграми, картосхеми и таблици, както и въпросите и резултатите от проведената анкета сред жителите на община Бяла Слатина.

Като литературни източници са включени около 140 заглавия, половината от които са на латиница. В допълнение са посочени 20 електронни източника – адреси на интернет сайтове.

Научното изложение в дисертацията има логична и ясна структура. То е наситено с повече от 50 фигури и 25 таблици, сполучливо вградени и допълващи текста. В увода е обоснована актуалността на темата, определени са обект и предмет на изследването, целта и задачите, информационните източници и прилаганите методи. Главните теоретични опори на работата са разкрити в първа глава. Електоралното поведение на населението е изследователски фокус в различни обществени науки. Обърнато е по-специално внимание на политологията, културологията и социологията в „допирните им точки“ (с. 17) с политическата география. Направен е кратък преглед на различните подходи при изучаване на електоралното поведение и изградените обяснителни модели и концепции, вкл. в българската политология. Авторът се придържа към утвърдените виждания за предмета на поведенческата, политическата и електоралната география. Представени са по-често използваните методи в електоралногеографските изследвания. Главата завършва с исторически преглед на партийните и избирателните системи в България. За разработваната тема най-голямо значение има процеса на формирането им след 1989 г.

Втората глава е озаглавена „Особености на социално-икономическото развитие и електоралното поведение в област Враца“. Тук социално-икономическото развитие е разгледано в подраздел „Комплексна географска характеристика“. Очевидно, в замисъла на автора, от него следва да се изведат фактори, влияещи на избирателната активност и партийните предпочитания (Подраздел 2.2.). Главата завършва с анализ на резултатите от изборите в област Враца, т.е. 6-ти изборен район. Мястото и съдържанието на втора глава съответстват на целта да се разкрият спецификите на електоралната среда на Северозапада и Врачанско, но към конкретиката на текста, озаглавяванията и вътрешната подредба могат да се отправят някои забележки.

Подобен е подходът и в трета глава „Географски паспорт и електорален портрет на община Бяла Слатина“, отделена за изясняване на местните електорални реалности. Природо-ресурсният потенциал на територията, застъпен в подраздел 3.1., в определена степен е предпоставка спрямо факторите с непосредствено електорално въздействие. Вниманието към тази причинно-следствена верига е в духа на една по-далечна традиция в електоралната география. Добре е, че авторът се е предпазил от прекалено увлечение в тази насока и съдържанието на споменатия подраздел акцентира повече на демографските и стопанските аспекти.

Следва кратък анализ на активността на местните партийно-политически структури и по-подробен преглед на динамиката на електоралната подкрепа на различни видове избори. Изборните резултати в общината в голяма степен отразяват влиянието на вътрешнополитическа конюнктура и ефекта от появата на нови електорални субекти. Синхрона (или асинхрона ?) на община Бяла Слатина с електоралните тенденции на национално ниво оформя нейния специфичен електорален профил („електорален портрет“ в дисертацията). Изложението е аргументирано с достатъчно изборни данни. Осъществена е агрегация на данните от избирателните секции в общината, за да се осигури представителност по населени места и квартали на общинския център. Междуселищните различия са убедително установени. Обяснението на електоралното поведение в една или друга териториална общност винаги е по-сложно. Извън статистически установените различия в състава на населението – възрастови, етнически и т.н., авторът се опитва да разшири факторното обяснение на електоралното поведение със анкетно проучване в общината. Материалите от анкетата са част от дисертационния труд. Една от целите е да се установи с надеждни статистически методи връзката между социално-демографската принадлежност на избирателите и доминиращата в съответната категория оценка на работата на държавните и общинските власти. Хипотезата е, че тези зависимости ще предопределят пропорциите във вота при предстоящите (тогава – 2023 г.) местни избори.

Смятам, че географията в дисертационния труд щеше да спечели, ако автора беше съсредоточил в по-голяма степен усилията си за изясняване на електоралното поведение на община Бяла Слатина като териториална общност с автономни, но неравностойни по електорална тежест съставки – отделните населени места. Възприет е различен методологически подход, по-близък до социологията. Териториалните общности са, разбира се, социални общности, но именно обособеността и специфичните условия по места съдействат, наред с другото, за формиране на собствени политически ориентири и поведение. Потвърждение на по-горното наблюдение е почти пълното отсъствие на географския термин „териториална общност“ в работата.

Противно на общо взето ясното и точно научно изложение, са допуснати някои объркващи формулировки, напр., на стр. 159 при изясняване на целта на анкетното проучване, при смесването на подход и метод на изследване, и др. Неточности има и при представянето на някои количествени показатели (мярката на индекса на локализация,

напр.). Някои от застъпените тези се нуждаят от доказване, или поне от доизясняване – за типа мотивираност на избирателите (стр. 136-137) и др. По-съществена слабост е повърхностната географска интерпретация на резултатите от анкетното проучване.

В заключението на дисертационния труд са преповторени доста факти и обяснения от предходните глави, които излишно стесняват синтеза на закономерности, оценки, електорални прогнози, изследователски опит.

Не мисля, че отбелязаните, а и неотбелязаните в тази рецензия, пропуски и грешки снижават съществено стойността на представената дисертация. Подробното запознаване с труда създава категорично положително мнение за изследването на докторант Ралица Луканова. Езиковият стил в работата е на мн. добро ниво. Позоваванията на информационните източници и използваната литература са коректни.

Авторефератът е събрал в 52 стр. основните съдържателни компоненти и обективно отразява постигнатото в дисертацията.

По темата на дисертацията Ралица Луканова е представила седем публикации в периода 2019-2023 г., вкл. една самостоятелна. Похвално е, че научният ръководител е включил докторанта в колективни разработки с важно теоретично и научноприложно значение, презентирани с авторитетни научни публикации.

Научни приноси на дисертационния труд

Представеният дисертационен труд внася някои оригинални приноси в електоралната география на България. На първо място, постигнатото от докторанта разкрива нови знания за електоралното поведение на община-типичен представител в район, който досега не е бил обект на специално изследване. Изборните резултати в община Бяла Слатина са систематизирани и анализирани за целия период на съвременни демократични избори в България. Това е дало възможност за релевантни заключения, относно трайните черти, но и за динамиката на електоралните предпочитания в общината като цяло и в съставляващите я населени места.

В справката-самооценка на дисертационния труд (Основни приноси) авторът е посочил четири научни приноса. Три от тях са свързани с методиката на изследването. Аprobацията на широк набор от познати методи в едно регионално електоралногеографско изследване винаги е полезно, защото дава информация за ефективността им. Може да се приеме, че съпоставката на резултати, получени с различни

методи е в полза на достоверността на сведенията и заключенията. Собствен методически принос на работата е разширяването на географския паспорт от демографски и социално-икономически показатели с електорални данни, последвано от корелационен анализ. Принос в същата насока е оригиналното анкетно проучване в общината, прецизно изпълнено по строгите изисквания на социологическото анкетиране. Резултатите са индикатор за оценките на обществеността на дейността на общинската администрация и националните институции – важен фактор за формирането на политическите настроения и електорални решения по места.

Изследването на сложния набор от фактори, влияещи върху електоралното поведение на населението в сравнително малки териториални общности, диференцирането град-село и дори по квартали на общинския център има научно-теоретично и научно-приложно значение. Работата на Ралица Луканова по електоралното поведение в община Бяла Слатина е образец на бъдещи подобни изследвания. Постигнатото може да се адаптира и да послужи като база за приложни електорални и социални разработки, вкл. с прогнозен характер в общината и района.

Заключение

Рецензираният дисертационен труд е оригинално и завършено научно изследване с достоверни резултати. Методологията и заключенията на дисертацията съдържат съществени научни приноси в електоралната география. Изследването е частично представено пред научната общност със стойностни публикации.

Дисертационният труд на Ралица Геннадиева Луканова отговаря на академичните и законовите изисквания за присъждане на образователна и научна степен „доктор“. Ще гласувам положително и призовавам уважаемите членовете на научното жури да подкрепят същото решение.

12 май 2024 г.

Рецензент:

.....
(проф. д-р Румен Янков)